onderzoeksrapport

Vier muren en een scherm

Studenten over hun welzijn, studievoortgang en betrokkenheid in coronatijd

Hogeschool Inholland, 1 maart 2021

Lectoraten Studiesucces & Diversiteitsvraagstukken

Auteurs: Linda Adrichem, Jacqueline Meijer, Machteld de Jong, Sjaak Toonen, Marije de Boer, Lieke Woelders en Rutger Kappe.

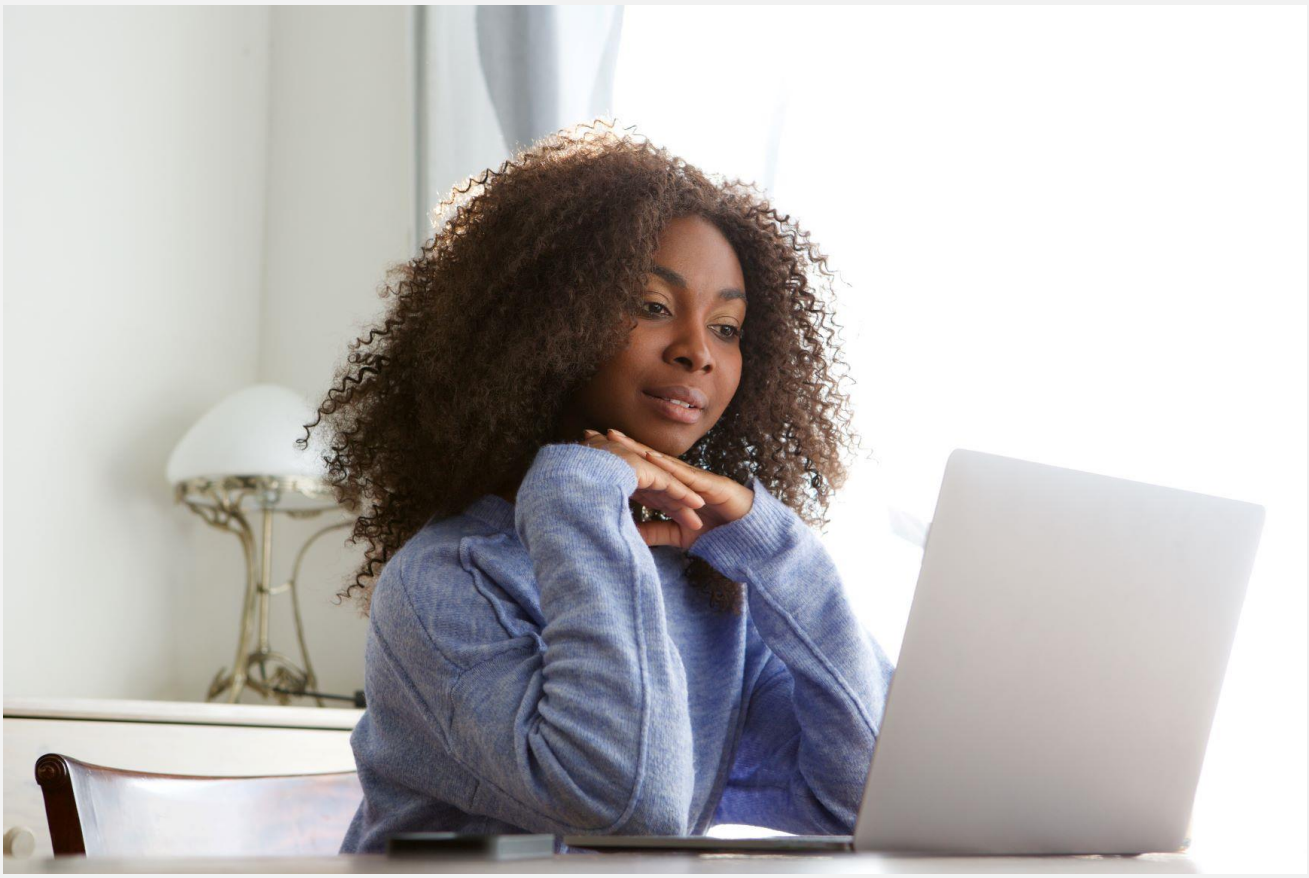

Vier muren en een scherm

Studenten over hun welzijn, studievoortgang en betrokkenheid in coronatijd

Auteurs Linda Adrichem, Jacqueline Meijer, Machteld de Jong, Sjaak Toonen, Marije de Boer, Lieke Woelders en Rutger Kappe

Onderzoekslijnen Studiesucces
Diversiteitsvraagstukken

Soort object onderzoeksrapport

Datum 1 maart 2021

Dit is een uitgave van de Lectoraten Studiesucces en Diversiteitsvraagstukken van Hogeschool Inholland. Voor vragen of extra informatie kunt u mailen naar: linda.adrichem@inholland.nl, jacqueline.meijer@inholland.nl of machteld.dejong@inholland.nl

Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding.

De lectoraten Studiesucces en Diversiteitsvraagstukken voeren hun onderzoek uit volgens de principes van onafhankelijkheid en vertrouwelijkheid en leven de gedragscode praktijkgericht onderzoek voor het hbo na. De verslaglegging (onderzoeksrapport) is een product van de lectoraten en is een zelfstandig document. Dit betekent dat het onderzoeksrapport beschikbaar kan worden gesteld aan derden.

Bronvermelding voor dit rapport:
Adrichem, L., Meijer, J., De Jong, M.A., Toonen, S., De Boer, M.R., Woelders, C.S, & Kappe, F.R. (2021). Vier muren en een scherm. Lectoraten Studiesucces en Diversiteitsvraagstukken. Haarlem: Hogeschool Inholland

Inhoudsopgave

1. Samenvatting 3

2. Inleiding 3

3. Opbouw van het rapport 4

4. Theoretisch kader 4

5. Doel en onderzoeksvraag 4

6. Methoden 5

6.1 Ontwerp 5

6.2 Dataverzameling 5

6.3 Selectie van respondenten en context 5

6.4 Analysemethode 5

7. Resultaten 6

7.1 De rek is eruit 6

7.2 Online lessen: soms handig, meestal saai 6

7.3 School biedt nu minder structuur 7

7.4 Wanneer zien we elkaar weer? 7

7.5 Contact met docenten: het fundament van het leerproces 8

7.6 De motivatie neemt af 9

7.8 Maar er zijn ook kansen en een aantal voordelen 10

8. Conclusie 11

9. Discussie 12

10. Aanbevelingen 13

11. Referenties 15

Bijlage 1: interviewprotocol 16

Bijlage 2: respondentkenmerken 18

Bijlage 3: infographic 20

1. Samenvatting

In aansluiting op kwantitatief en kwalitatief onderzoek over studeren in coronatijd, voor de zomervakantie van 2020, bevat dit rapport de resultaten van een volgende kwalitatieve studie waarvoor vijftig studenten van hogeschool Inholland zijn geïnterviewd. Centraal in dit onderzoek stond de vraag naar de invloed van de coronatijd op het welzijn, studieverloop en de betrokkenheid van Inholland studenten.

De resultaten laten een somber beeld zien. Studenten geven aan dat zij aangewezen zijn op - vaak saaie - online lessen. Zij missen interactie en ook het contact met medestudenten en docenten. Het online onderwijs biedt minder structuur voor het studentenleven van alledag. Doordat de crisis ‘zo lang duurt' neemt de motivatie voor de meeste studenten af; de rek is eruit. Hun welzijn staat onder druk, ze bewegen minder en ervaren meer ‘dipjes’. De weinige lichtpuntjes als niet vroeg opstaan, minder reistijd, autonomie over je eigen tijdsindeling en lekker uitslapen, wegen daar geenszins tegenop.

De aanbevelingen op basis van de resultaten zijn divers. Vanuit de didactiek gezien verdient het aanbeveling om de interactie tussen studenten onderling, maar ook met docenten te stimuleren en het onderwijs te activeren, zodat studenten niet louter als consument functioneren. Voor het welzijn van studenten is persoonlijke aandacht van groot belang, vooral onder de groep kwetsbare studenten. Tot slot kan de studievoortgang gewaarborgd worden door studenten zoveel mogelijk structuur te bieden in hun studieleven op basis van heldere communicatie over die zaken waar studenten op focussen: toetsen, deadlines en herkansingen.

2. Inleiding

“U bent de eerste waarmee ik nu contact heb; ik kreeg het gevoel: iemand wil naar mij luisteren”.

Tijdens de eerste lockdown in mei-juni 2020, toen het onderwijs geheel online was, zijn een eerste groot kwantitatief en een verdiepend kwalitatief onderzoek uitgevoerd naar de beleving van studenten. De resultaten laten zien dat studenten behoefte hebben aan duidelijkheid, gerichte communicatie, persoonlijke aandacht en contact met elkaar en docenten (Kappe et. al., 2020). Na de zomer was in eerste instantie de hoop dat het onderwijs weer snel terug zou gaan naar de vertrouwde omgeving op de hogeschool, echter in de periode september-december kon - door de 1,5 meter maatregel - slechts 20% van de fysieke ruimtes op de hogeschool gebruikt worden. Prioriteit is daarbij gegeven aan opleidingen met een groot praktijkcomponent, eerstejaars studenten en afstudeerders. Opleidingen konden daarin hun eigen keuzes maken. Dat betekent dat de situatie per opleiding verschilt.

In deze kwalitatieve vervolgstudie is onderzocht hoe de studenten de coronatijd na de zomer van 2020 ervaren. Hoe ervaren studenten het onderwijs? Soms deels fysiek, soms niet. En wat betekent de inmiddels steeds langer durende periode van hoofdzakelijk online onderwijs voor het welzijn en de betrokkenheid van de studenten? Dit zijn belangrijke vragen voor hogescholen die verbinding met hun studenten nastreven en inzicht willen hebben in factoren die het welzijn van studenten positief of negatief beïnvloeden.

“Ja, lessen online geven, is ook gewoon heel lastig. Zowel om te volgen als te geven. Voor docenten en studenten. Ja, ik begrijp dat de docent zijn uiterste best daarvoor doet”.

Voor deze vervolgstudie zijn in totaal 50 studenten geïnterviewd. Met hen is gesproken over hoe het met ze gaat, hoe ze deze coronatijd beleven, wat het doet met hun motivatie, welbevinden en betrokkenheid en ook hun studiegedrag en -prestaties. Het was relatief eenvoudig om studenten te vinden voor deze interviews, ondanks het feit dat de werving volledig online was. Veel studenten gaven aan het prettig te vinden om mee te doen met dit onderzoek en zich alleen al door het gesprek wat meer betrokken te voelen bij de hogeschool en hun opleiding.

3. Opbouw van het rapport

Er wordt begonnen met de beknopte theoretische verkenning. Vervolgens worden doel, onderzoeksvragen en methodologische onderbouwing besproken, waarna thematisch wordt ingegaan op de empirische bevindingen. Het rapport wordt afgesloten met de conclusie, discussie en aanbevelingen.

4. Theoretisch kader

Leren wordt over het algemeen beschouwd als een sociaal proces, wat betekent dat de interactie met anderen een basisvoorwaarde is om tot leren te komen (Dopmeijer, 2020; Zimmerman, 2002). Vanuit deze sociale context kan de student vervolgens zelf de regie over het leerproces nemen. Dit gebeurt doorgaans in een cyclisch proces van plannen en doelen stellen, actieve inzet en presteren en reflecteren (Zimmerman, Bonner & Kovach, 1996). De interactie met anderen blijft binnen alle fasen van deze cyclus van groot belang.

Ook Ryan en Deci (1985; 2000) benadrukken dit sociale aspect van leren binnen hun zelfdeterminatie theorie, als onderdeel van het concept (studie) motivatie. Hun theorie gaat uit van drie basisbehoeften: verbondenheid, competentie en autonomie. Als niet in deze drie basisbehoeften wordt voorzien is de kans groot dat de motivatie van een student afneemt.

Een hogeschool kan gezien worden als een leergemeenschap (Kappe, 2021) of mini-samenleving (De Jong, 2018). Voor een leergemeenschap is het van cruciaal belang dat er een gevoel van verbondenheid is tussen docenten en studenten en tussen studenten onderling (Kappe, 2020; Tinto, 2012). Te weinig interactie tussen docenten en studenten zorgt ervoor dat dit gevoel van verbondenheid in het geding komt. Studenten die zich niet betrokken voelen zijn vaker eenzaam, ontwikkelen eerder depressieve gevoelens en ervaren meer stress. Daarnaast is betrokkenheid een belangrijke voorwaarde om goed tot leren te kunnen komen en jezelf optimaal te kunnen ontwikkelen (Tinto, 2012; Dopmeijer, 2021; Wolfensberger, 2021).

Om betrokken te zijn en tot leren te komen is het thuis voelen - ofwel het ervaren van een *sense of belonging* - van belang. Het maakt hierbij niet uit of de omgeving fysiek, dan wel digitaal is (Jackson, Cashmore & Scott, 2010: in Dopmeijer, 2021). Ook dit onderschrijft dat leren een sociaal proces is dat plaatsvindt via samenwerken en onderlinge verbinding (Dopmeijer, 2021; Zimmerman, Bonner & Kovach, 1996). Juist het creëren van deze sense of beloning is in deze coronacrisis een uitdaging. Zowel op het gebied van verbondenheid tussen docenten en studenten, maar ook tussen studenten onderling. Want al is het thuis voelen zowel in een fysieke- als online omgeving een voorwaarde om tot leren te komen, binnen een online omgeving duurt het langer voordat een gevoel van gemeenschap of verbondenheid ontstaat (Crow & Murray ,2020; Dopmeijer, 2021). Online ontstaan ook minder snel spontane ontmoetingen, die we voorheen als vanzelfsprekend zagen. Als studenten zich minder thuis voelen bij een opleiding; zich minder verbonden, of zelfs eenzaam voelen, is de kans groter dat ze stoppen met de opleiding (Tinto, 2012).

Om je ergens thuis te kunnen voelen, is ook een veilige context van groot belang. In een dergelijke ‘safe and daring space’ (Tavechio, 2020) is het belangrijk dat je je oordeel opschort en openstaat voor de belevingen van anderen (Ghorashi, 2015). Thuis voelen hangt kortom samen met de ontmoeting met anderen binnen de onderwijscontext. Iets dat tijdens de coronacrisis vooral online plaatsvindt en niet via dagelijks contact. Verwacht kan worden dat de afwezigheid van het thuisgevoel, het leren negatief beïnvloedt. En uit onderzoek blijkt dat voor met name studenten met een migratieachtergrond thuisgevoel binnen het onderwijs erg belangrijk is (De Jong en Nelis, 2018; Hadioui et. al., 2019).

5. Doel en onderzoeksvraag

Dit onderzoek, dat is uitgevoerd door de lectoraten Studiesucces en Diversiteitvraagstukken van hogeschool Inholland, is een vervolg op de eerdere studies uit het voorjaar. Het doel is wederom om inzicht te krijgen in hoe het met het welzijn en de betrokkenheid van studenten gesteld is nu de coronaperiode - en dus ook het grotendeels thuis studeren - voortduurt en in welke mate dat hun studieprestaties beïnvloedt. Beoogd wordt het hoger onderwijs, en de eigen hogeschool in het bijzonder, concrete handvatten te geven op het gebied van het bevorderen van studentenwelzijn en

studentbetrokkenheid, zodat studenten gelijke kansen hebben om succesvol te zijn en hun talenten te ontplooien.

Hoofdvraag
Welke invloed heeft de coronatijd op het welzijn, de studievoortgang en betrokkenheid van Inholland studenten?

Naast deze hoofdvraag is een aantal deelvragen geformuleerd, zoals de vraag naar de huidige welzijnsbeleving en mate van betrokkenheid en welke (on)mogelijkheden studenten zien om welzijn, dan wel betrokkenheid te versterken. Daarbij is rekening gehouden met mogelijke verschillen in beleving tussen bepaalde studentengroepen op basis van achtergrond, geslacht en vooropleiding.

6. Methoden

6.1 Ontwerp

Er is gebruikgemaakt van een kwalitatief onderzoekontwerp en een inductieve thematische analyse om de ervaringen en beleving van de geïnterviewden te begrijpen.

6.2 Dataverzameling

In totaal zijn bij 50 voltijd studenten, waarvan 12 internationale studenten, semigestructureerde interviews afgenomen. Tijdens deze interviews is gevraagd naar ervaringen met het onderwijs in de coronaperiode, naar betrokkenheid en motivatie, naar studievoortgang en naar stress en welzijn. Daarnaast is aan de studenten gevraagd om tips te geven voor de opleidingen, docenten en medestudenten. De interviews zijn online gehouden en duurden 30-60 minuten. De interviews zijn afgenomen door in totaal zes interviewers in de periode van oktober tot en met december 2020. De interviews zijn opgenomen en getranscribeerd. Het interviewprotocol is opgenomen in bijlage 1.

6.3 Selectie van respondenten en context

De selectie van respondenten heeft in eerste instantie plaatsgevonden via het eigen netwerk van de lectoraten en de contacten van docentonderzoekers. Via de sneeuwbalmethode zijn vervolgens extra studenten geworven. Aanvullend hierop zijn studenten geworven via social media en de online communicatiekanalen van hogeschool Inholland. Alle vestigingen en opleidingen van Inholland zijn hiervoor betrokken. Daarbij is gestreefd naar een spreiding over leerjaren, achtergrond, geslacht en opleiding. Wat betreft leerjaar, achtergrond en geslacht is de spreiding goed verdeeld, maar wat betreft opleiding en locatie is de spreiding minder gelijkmatig verdeeld. Het principe van theoretische saturatie is gebruikt voor het vaststellen van het benodigde aantal respondenten. Zie bijlage 2 voor een tabel met de karakteristieken van de geïnterviewde studenten.

6.4 Analysemethode

De analyse van de kwalitatieve data is in het analyseprogramma MAXQDA gedaan. In de eerste fase van de analyse, het open coderen, is getracht zo dicht mogelijk bij de tekst te blijven door vooral in-vivo codes te gebruiken. Vervolgens zijn in een tweede fase specifieke - ook wel axiale en selectieve - codes toegekend (Mortelmans, 2007). Tijdens het coderen van de interviews heeft er een constante vergelijking van uitspraken plaatsgevonden: wordt er hetzelfde bedoeld, maar dan in andere bewoordingen, kan dezelfde code worden toegepast? Doordat bij ieder interview dezelfde thema’s aan bod zijn gekomen kon er een vergelijking tussen de verschillende interviews plaatsvinden. Alle interviews zijn - ter verificatie/triangulatie van de bevindingen - geanalyseerd op basis van het vier-ogen principe, dat wil zeggen dat ieder interview is geanalyseerd door minimaal twee onderzoekers. De analyse is uitgevoerd door in totaal vier onderzoekers.

De thema's uit de onderzoeksvragen zijn gebruikt voor het structureren van de interviews, maar op basis van de uitkomsten van het coderen is besloten het rapport niet in te delen op basis van deze thema's. Het proces van open naar selectief coderen zorgt ervoor dat thema's vanuit de data ontstaan. Op basis van deze thema's is vervolgens het rapport ingedeeld. Zo is volledig gebruikgemaakt van de data uit de kwalitatieve interviews.

7. Resultaten

7.1 De rek is eruit

Was er in april nog een houding van “we komen hier samen doorheen”, ondertussen geven steeds meer studenten aan te worstelen met weinig energie en vermoeidheid. Nu blijkt dat de situatie nog langer gaat duren, verlangen de meeste studenten terug naar de oude situatie, of in ieder geval naar meer fysiek contact, zowel op school als daarbuiten. De rek lijkt er een beetje uit te zijn, nu de situatie al bijna een jaar duurt. Ze hebben een ambivalente houding: aan de ene kant geven studenten aan zich best te kunnen redden; ze hebben zich aangepast. Maar tegelijkertijd benoemen ze ook het gevoel te hebben dat hun leven stilstaat; ze hebben behoefte aan een toekomstperspectief en maken zich soms ook zorgen over hun cv (door het wegvallen van bijbaantjes), de waarde van hun diploma en de sociale en economische gevolgen van deze crisis.

"Ik heb af en toe een beetje het gevoel dat er naast school en werk niet zoveel meer is, omdat je natuurlijk niet zoveel kan ondernemen."

7.2 Online lessen: soms handig, meestal saai

Studenten geven aan dat het volgen van de online lessen en het vele zitten voor een beeldscherm extra energie kost. De kwaliteit van het online contact is lager dan fysiek contact. Er wordt ook vaak gezegd dat “het saaier is”, of dat “iedere dag hetzelfde” is. Veel studenten geven aan dat ze de online lessen als kwalitatief lager, zakelijker en afstandelijker ervaren. Wanneer wordt gekeken naar de online lessen, dan vallen drie grote knelpunten op die studenten belemmeren bij het studeren: focus op kennisoverdracht, digitale miscommunicatie en concentratieproblemen.

“Het gevoel dat je voorheen had, dat je in een lokaal zat en dat iedereen op elkaar reageerde, dat mis je nu gewoon heel erg”

Knelpunt 1: focus op kennisoverdracht: waar is het leerplezier gebleven?
Het eerste knelpunt dat veel studenten benoemen is dat tijdens de online lessen relatief veel aandacht wordt besteed aan kennisoverdracht, waardoor weinig ruimte overblijft voor interactie. Ook geven ze aan dat het online lastiger is om echt diep op de stof in te kunnen gaan. Het is dan ook niet verwonderlijk dat veel studenten aangeven minder op te steken van de online lessen, wanneer deze worden vergeleken met de fysieke lessen. Tot slot vinden ze de lessen hierdoor ook minder leuk; het leerplezier is gedaald.

"Want ik hoor het echt van veel meer studenten, hoor. Dat ze online gewoon, minder tot ontwikkeling komen, minder vertellen, dat lastiger vinden omdat alles online is."

Knelpunt 2: de verwarring van digitale communicatie
Een tweede knelpunt is dat veel studenten aangeven problemen te ervaren tijdens de online interactie met docenten en medestudenten. Dus naast dat er tijdens de lessen minder ruimte is voor het sociale element, is het ook moeilijker om deze sociale momenten optimaal te benutten. Internetverbindingen die niet goed werken, camera’s die uitstaan, het niet goed kunnen zien wanneer iemand is uitgepraat, of wat iemand precies bedoelt; het zijn allemaal mogelijke oorzaken van online miscommunicatie. Subtiele, veelal non-verbale signalen, kunnen hierdoor niet worden opgepakt, wat invloed heeft op het onderlinge inlevingsvermogen en de zichtbaarheid van de groepsdynamiek. Ook geven studenten aan in de digitale omgeving een grotere drempel te ervaren om aan de bel te trekken als ze hulp nodig hebben.

"Ook omdat ik een beetje een vervelend gesprek met haar had. En ik was daar best wel verdrietig over. Normaal dan zou je het aan iemand zien, zeg maar. En daar zou je dan weer op terugkomen. En nou dacht ik, laat maar zitten, want dan moet ik haar een mail gaan sturen met, hoi, kan ik een gesprek met u aangaan? En dan moet dat via een beeldschermpje, moet ik dat gaan vertellen"

Knelpunt 3: concentratie is niet vanzelfsprekend
Wat hier bovenop komt is dat het voor veel studenten thuis een stuk moeilijker is om zich te kunnen concentreren. Huisgenoten, mobiele telefoons, huishoudelijke klussen; het zijn allemaal bronnen van afleiding. Ook het dagenlang voor een beeldscherm zitten vraagt veel van het concentratievermogen van studenten.

"Yeah you know, this whole online classes, for instance a lot of times I am in the class but I am also cleaning up the house or working out and that sometimes takes away from my concentration."

Daarnaast zijn niet alle thuissituaties geschikt om de online lessen te kunnen volgen. Soms is het gewoon te druk, met ouders en broers/zussen die ook thuis moeten werken. Soms zijn er zelfs spanningen en conflicten, of geen goede voorzieningen om de lessen überhaupt te kunnen volgen.

7.3 School biedt nu minder structuur

"Ja het is misschien wel te vergelijken met dat thuis sporten. Dat doe ik ook gewoon niet, terwijl als je op de sportschool staat, ja dan gaat iedereen daar sporten, dus dan ga jij ook wel sporten."

Vanuit huis studeren doet een groter beroep op de zelfstandigheid van studenten. Fysieke lessen op school bieden structuur aan in de dag en zorgen ervoor dat studenten automatisch in de "schoolstand" komen. Veel studenten geven aan deze structuur nu te missen en het moeilijk te vinden om dit zelf aan te brengen. Door vanuit huis de lessen te volgen staan studenten later op, slaan ze sneller lessen over, of volgen de lessen vanuit hun bed. Sommige studenten lopen aan het eind van de dag nog steeds in hun pyjama rond, of zijn de hele dag niet buiten geweest. Eerste- en tweedejaars studenten lijken dit moeilijker te vinden dan studenten uit jaar drie en hoger. Ook studenten die vanuit zichzelf meer moeite hebben met zelfdiscipline, plannen en structuur aanbrengen, hebben hier nu extra veel last van en lijken meer studiestress te ervaren dan studenten die wel over deze vaardigheden beschikken.

"Maar wat het voor mij is, is dat mijn structuur is weggevallen. Want normaal was het gewoon, je staat op, je ontbijt, je doucht, je gaat naar school, je doet daar je dingetje en je focust daar."

7.4 Wanneer zien we elkaar weer?

Ik zit al maanden in mijn kamer: het gemis van contact
Studenten geven aan dat spontane ontmoetingen, bijvoorbeeld een praatje op de gang, grotendeels zijn weggevallen binnen de online of hybride onderwijssetting. Tevens geven zij aan dat "het studentenleven" is verdwenen. De gezelligheid. Deze spontane sociale contacten worden door veel studenten gemist. Vrijwel alle studenten hebben momenteel minder sociale contacten, ook online. Uitzondering hierop zijn studenten die fysiek stagelopen, bijvoorbeeld op een basisschool of in de zorg, hoewel ook deze groep aangeeft het gezellige, fysieke samenzijn met studiegenoten en vrienden te missen.

Voor internationale studenten lijkt dit extra zwaar te wegen. Ze wonen vaak nog niet zo lang in Nederland; familie en goede vrienden zijn ver weg. Ze maken zich soms ook zorgen om het welzijn van familie in hun thuisland, of vragen zich af wat ze moeten doen als ze ziek worden. Daarnaast weten ze vaak niet wanneer ze hun familie weer kunnen opzoeken, wat zorgt voor een lagere motivatie en meer onzekerheid.

"So, for me, social contacts have drastically reduced. And last year, me and my colleagues or my fellow students, we went to a bar sometimes. To get a drink, for example. And this is, yeah, at the moment it's not really possible. Basically I'm sitting in my room for months now."

Samen studeren
Naast dat studenten aangeven minder informeel contact met elkaar te hebben, valt ook op dat de grootte van de studienetwerken tussen studenten onderling kleiner is geworden. Studenten studeren

vaker alleen of in kleine groepen, en deze kleine groepen bestaan vaak uit medestudenten met wie al contact was voor de coronatijd. Het contact met de rest van de klas is afgenomen, of zelfs helemaal niet op gang gekomen. Dit wordt ervaren als een gemis; veel studenten geven aan dat samen studeren motiveert. Ook geeft het contact met medestudenten vaak een stok achter de deur, of gewoon een herinnering, om deadlines te halen. Tot slot geven de studenten aan dat sommige klasgenoten helemaal "zijn verdwenen". Online reageren ze niet en niemand weet eigenlijk waar ze zijn.

"…hoe wij studeerden was echt van, je hielp elkaar, we ondervraagden elkaar, we probeerden de rode draad samen te vinden. En dat maakte het studeren ook een stuk leuker."

Elkaar leren kennen gaat online moeilijker

Nieuwe klasgenoten leren kennen via online communicatie blijkt een stuk lastiger te zijn dan tijdens fysieke lessen. Dit maakt dat vooral nieuwe studenten, bijvoorbeeld eerstejaars, vaak nog weinig studiegenoten hebben leren kennen. Studenten geven aan dat ze hier wel behoefte aan hebben, maar dat de online omgeving hier weinig mogelijkheden voor biedt. Daarnaast geven deze studenten aan een drempel te ervaren om actief contact op te nemen met klasgenoten binnen een online omgeving. Fysieke aanwezigheid lijkt deze drempel te verlagen en spontane ontmoetingen te faciliteren.

"Voorheen had je dat wel, maar op dit moment is dat - to be honest - eigenlijk een heel stuk minder geworden. Voorheen was het zo van, je zat gezamenlijk in de klas en dan had je echt dingen die je samendeed. Je leerde elkaar kennen. Ik zit nu bijvoorbeeld in een klas waarbij ik niet eens weet wie in de vierde en de derde klas zit"

Minder fysieke lessen leiden tot minder verbondenheid

Studenten die tussen september en december fysieke lessen hebben gevolgd vonden dit heel fijn, vooral vanwege de sociale contacten. Er blijken per opleiding overigens grote verschillen te zijn tussen het percentage fysieke lessen dat is aangeboden. Waar sommige studenten tussen september en december één of soms zelfs twee dagen per week op school mochten komen, zijn andere studenten al sinds maart 2020 niet meer op locatie geweest. Deze laatste groep lijkt zich sociaal minder verbonden te voelen met hun studiegenoten dan studenten die wel fysieke lessen hebben gevolgd in deze periode.

"Eén keer nog tussendoor, tussen die eerste en die tweede golf hadden we een les op school. Ja dat was echt weer een verademing, dat ik naar school kon zeg maar."

Naast dat de fysieke lessen een grote sociale meerwaarde hebben, geven studenten ook aan dat deze lessen heel fijn zijn voor interactie en samen studeren; dat fysiek samenzijn hierbij toch echt een meerwaarde heeft in vergelijking met online lessen. Ook studenten die een fysieke bijbaan hebben of fysiek stagelopen (meestal binnen de zorg of het basisonderwijs), geven aan heel blij te zijn met dit contact. Juist de informele gesprekken werken hierbij als sociale smeerolie; ze zorgen voor een gevoel van verbondenheid.

"Dus ja dat is ook gewoon zo'n leuke leeftijd omdat die kinderen gewoon nog niet, die weten het wel, maar die zijn ook gewoon nog bezig met andere dingen. Dus je bent even helemaal weg van dat coronagedoe en dat is dan zo fijn"

7.5 Contact met docenten: het fundament van het leerproces

Studenten geven aan dat het contact met docenten is afgenomen. De frequentie van het contact is lager en ook de kwaliteit van het contact wordt in veel gevallen als minder ervaren. Het "even aankloppen" en de gezelligheid worden gemist. Ook hebben veel studenten behoefte aan een proactieve benadering vanuit de docenten, omdat er minder mogelijkheden zijn om contact te leggen met docenten. E-mails worden niet altijd, of soms heel laat, beantwoord en studenten voelen zich ook vaak bezwaard, omdat ze de docent niet "lastig willen vallen".

"Nou ja, het contact is er niet meer, want ik zie nog maar twee docenten. En een aantal leerlingen. Maar het is niet meer zoals vroeger, dat je gewoon even op school zit en een praatje maakt met een

docent die je dan, bijvoorbeeld in het eerste leerjaar hebt gehad. Nee, dat is nu helemaal niet meer. Je gaat niet iemand even in Teams bellen en dan, nou, hoi, hoe gaat het met jou?"

Studenten die in deze tijd steun ervaren vanuit docenten voelen zich meer betrokken bij de opleiding en zijn ook gemotiveerder om er, ondanks alle beperkingen, toch iets van te maken. Studenten hebben er behoefte aan om gezien en gehoord te worden als persoon, om verbinding te voelen met school, de docenten en begeleiders. Dit contact staat aan de basis van het gehele leerproces en vooral de docent heeft hierbij een belangrijke rol.

"Zij heeft mij dus gewoon gemaild met de vraag hoe het allemaal gaat. Dat was toch wel fijn, dat er iemand naar je uitkeek. Ja, dus de situatie was…ik kon niet verder en ik zat daar heel zwaar mee. Ik kon het ook niet echt kwijt en ik kon het bij haar wel kwijt."

Eerstejaars zijn hierbij een groep die extra aandacht verdient. Allereerst hebben ze nog niet de mogelijkheid gehad om elkaar goed te leren kennen; daarnaast worstelen ze met het grote beroep dat wordt gedaan op hun zelfstandigheid. Ook internationale studenten zijn een groep die hierbij extra aandacht vraagt. Het lijkt erop dat het contact met school voor deze groep nog belangrijker is omdat de sociale netwerken van deze studenten sowieso kleiner zijn. Vaak hebben internationale studenten ook geen familie in Nederland wonen om op terug te vallen.

''As international students, we miss the role of the mum now: someone telling us what to do or not to do''

7.6 De motivatie neemt af

De meerderheid van de studenten geeft aan grote moeite te hebben om gemotiveerd te blijven. Vaak valt niet één specifieke oorzaak te benoemen, maar gaat het om een combinatie van het verminderde contact en de gebrekkige structuur, te lang voor een beeldscherm zitten, vermoeidheid en concentratieproblemen.

'Als ik eerlijk ben, denk ik dat het gedrag van docenten ook wel te maken heeft met de motivatie van de studenten. Die is gewoon heel erg gedaald. Dat merken docenten natuurlijk ook. Veel studenten doen eigenlijk niks meer of in ieder geval te weinig'

Daarbij is het van belang te vermelden dat veel studenten die hebben meegedaan aan dit onderzoek (vaak met een speciale taak als bijv. klassenvertegenwoordiger) zelf aangeven nog relatief gemotiveerd te zijn, in vergelijking met veel medestudenten. Een deel van de medestudenten komt helemaal niet meer naar de lessen, of lijkt volledig te zijn afgehaakt, aldus hun medestudenten.

Ik werd altijd gemotiveerd door de sfeer op school, in het gebouw, het contact met medestudenten en docenten en dat is nu allemaal weggevallen. En ik heb geen enkele energie meer'.

Studenten geven aan dat contact met medestudenten en docenten een positieve invloed heeft op hun motivatie, ondanks dat deze motivatie vaak is gedaald. Ook samenwerken met anderen wordt veel genoemd, of meedenken over het vormgeven van het onderwijs. Veel studenten geven aan graag te willen helpen en hier een goed gevoel aan over te houden.

Opvallend is ook dat veel studenten aangeven dat het interview op zich al motiverend werkt. Ze hebben de behoefte om over hun ervaringen te vertellen en voelen zich door deel te nemen gehoord. Het onderschrijft hoe sterk de behoefte aan contact is; de behoefte om te delen.

"Er zijn echt ook docenten die positief beïnvloeden. Die gaan, tijdens een les, vaak als ze merken: goh, de groep dwaalt een beetje af. Dat ze ons dan op een ander vlak proberen te betrekken. Het zijnde over wat we van het weekend gedaan hebben of dat… of er iets is dat we kwijt willen."

Uiteraard zorgen gebrek aan contact en interactie voor een tegenovergesteld effect. Ook onduidelijkheid, bijvoorbeeld over wat moet worden ingeleverd, of een gebrekkige communicatie werken motivatie-verlagend.

"Studenten bellen in, zetten hun microfoon uit, camera uit en ze gaan op de bank liggen. En gevoelsmatig heeft zo'n opleiding dan het gevoel dat ze heel veel eraan hebben gedaan, maar als je er niks voor terugkrijgt dan is het ook gewoon verspilde tijd natuurlijk."

7.7 Welzijn: meer stress, minder energie

Studenten geven aan in deze tijd meer stress te ervaren en minder energie te hebben. De grootste bronnen van stress zijn: onduidelijkheid, onzekerheid, gebrek aan overzicht en het ontbreken van (goede) structuur. Ook een groot deel van de studenten zegt het momenteel drukker te hebben met hun schoolwerk dan voor de coronacrisis, wat voor extra stress zorgt.

"Ik heb enorm veel stress momenteel. En die wordt veroorzaakt door het gevoel dat ik studievertraging oploop. Ik moet binnen 4 jaar afstuderen, maar nu loop ik dus een half jaar vertraging op door mijn afgebroken stage, maar ik zie het nu al oplopen naar een jaar."

Er zijn ook veel zorgen. Sommige studenten maken zich zorgen over studievertraging en het vinden van een stage, of hebben geldzorgen door studievertraging en/of wegvallen van bijbaantjes. Vooral deze geldzorgen lijken meer te spelen bij internationale studenten. Andere studenten maken zich juist zorgen over de toekomst, bijvoorbeeld over de waarde van hun diploma. Ook hun CV komt er anders uit te zien, doordat neventaken en relevante bijbanen zijn weggevallen. Dit laatste heeft ook tot gevolg dat studenten het gevoel hebben dat ze zich minder goed kunnen ontwikkelen. Daarnaast missen ze een uitlaatklep, doordat horeca en sportscholen gesloten zijn. Veel studenten bewegen minder in deze tijd, al is er ook een kleine groep die aangeeft juist meer te bewegen.

"Sinds Corona, maar eigenlijk sinds mijn depressie die ermee gelijkliep, is mijn betrokkenheid sterk verminderd. Ik heb gewoon geen energie meer en zie alles als zinloos. Het komt echt doordat ik me zo slecht voel."

Daarnaast missen studenten door de afname in sociaal contact sociale steun, of iemand om hun zorgen mee te delen. Ze denken soms dat ze de enige zijn die zich nu wat somberder voelt. Een deel van de studenten heeft echt last van depressieve klachten, of voelt zich ronduit eenzaam. Ook lijken vrouwelijke studenten meer last van stress te hebben dan mannelijke studenten.

"Ik denk dat het heel belangrijk is om gewoon iets te hebben naast je school wat jou echt ontspanning geeft, zeg maar. Waar je echt even tot rust kan komen of je energie kan kwijtraken."

Er is tijdens de interviews aan de studenten gevraagd wat helpt om het welzijn van studenten in deze tijd te verbeteren. Het meest werd genoemd om ondanks de beperkingen, toch met elkaar in contact te blijven. Om met elkaar te praten; zorgen te delen. Of iemand te zoeken om samen mee te studeren. Ook ontspannen, bewegen, sporten en naar buiten gaan werden veel genoemd, naast zorgen voor een duidelijke dag/week-structuur.

7.8 Maar er zijn ook kansen en een aantal voordelen

“Ik ben op dit moment iets meer betrokken dan voorheen bij mijn studie. Dat komt omdat ik andere studenten probeer te helpen af en toe, die niet in bepaalde Teams terecht kunnen komen.”

Sommige studenten geven aan juist mogelijkheden te zien tijdens deze crisis. Ze bieden aan om andere studenten te helpen - en vinden dat fijn - of ze leren veel. Er wordt in deze tijd een groter beroep gedaan op zelfstandigheid en zelfdiscipline; sommige studenten zien dat juist als een voordeel, of zelfs een uitdaging.

“Dat we via Teams les krijgen vind ik persoonlijk niet heel fijn. Dus wat dat betreft vind ik dat niet super gaan. Wat dan weer wel goed gaat is dat er nu wel echt wordt getest op hoe zelfstandig en disciplinair ik ben. ”

Voordelen als efficiëntie en minder reistijd worden veelvuldig genoemd. Ook de mogelijkheid om lessen terug te kunnen kijken als ze zijn opgenomen wordt genoemd. Er is een groep studenten die

juist meer voor elkaar krijgen, omdat er verder weinig andere activiteiten ondernomen kunnen worden, of die het juist wel prettig vinden om niet aan alle sociale verplichtingen te hoeven voldoen.

Diverse studenten hebben aangegeven meer betrokken te willen worden bij de organisatie van het onderwijs, of bij de begeleiding van docenten en medestudenten. Verschillende ICT-studenten, bijvoorbeeld, geven aan zelf veel kennis te hebben van digitalisering en ook graag mee te willen denken over de implementatie van ICT binnen het onderwijs.

8. Conclusie

In dit onderzoek stond de volgende onderzoeksvraag centraal:
Welke invloed heeft de coronatijd op het welzijn, de studievoortgang en betrokkenheid van Inholland studenten? Deze vraag kan aan de hand van theoretisch- en empirisch onderzoek als volgt worden beantwoord:

Online onderwijs: een uitdaging voor docenten en studenten
Studenten ervaren bij het volgen van de online lessen drie belangrijke knelpunten: de nadruk op kennisoverdracht, online interactieproblemen en een verminderde concentratie. Ook heeft een groot deel van de studenten behoefte aan meer structuur. Dit zorgt ervoor dat de motivatie van studenten om aan de lessen deel te nemen laag is. Studenten slaan makkelijker lessen over, of gaan tijdens de online les andere dingen doen. Terwijl aan de ene kant de behoefte aan interactie groot is, wordt tevens onderkend dat effectieve online interactie een uitdaging is, zowel voor docenten als studenten. Het is blijkbaar nog zoeken naar de juiste vorm en aanpak.

Studievoortgang: de tijd zal het leren
Al is de motivatie laag, uit de interviews blijkt niet dat studenten die tijdens de coronaperiode lessen volgen minder studiepunten halen. Sommige studenten geven wel aan vertraging op te lopen door uitgevallen stages. Over de langetermijngevolgen van de coronacrisis is nog weinig bekend.

Verbinding is de basis
Studenten missen het contact met elkaar en met de docenten. Ze missen zowel online als offline de interactie, het gezellige samenzijn, maar ook de persoonlijke aandacht in een sociaal veilige context. In het licht van de zelfdeterminatie theorie van Ryan en Deci (1985; 2000) valt op dat in deze crisis niet volledig aan de behoeften van verbondenheid kan worden voldaan, terwijl we weten dat dit van belang is om gemotiveerd te blijven. Het hebben van aandacht voor het sociale contact is belangrijk. Studenten geven aan hier veel behoefte aan te hebben. Door ze het gevoel te geven dat ze gezien worden en erbij horen, worden ze gemotiveerd om actief deel te nemen aan het onderwijs. Dit kan een positief effect hebben op de leeropbrengst.

Daarnaast is het moeilijker om online nieuwe mensen te leren kennen, wat vooral voor nieuwe studenten een obstakel is. Daarbij is een belangrijke rol weggelegd voor docenten. Het contact tussen student en docent staat aan de basis van het gehele leerproces. Studenten die betrokkenheid vanuit hun docenten ervaren voelen zich gemotiveerder om mee te doen dan studenten die deze betrokkenheid niet ervaren. Hetzelfde geldt voor samen studeren: ook dit motiveert.

Studentenwelzijn: de rek is eruit
Studenten geven aan dat ze minder energie hebben en meer stress ervaren. Ze hebben het drukker, missen een uitlaatklep en hebben behoefte aan sociale steun. Ze maken zich soms ook zorgen over hun toekomst. Vrouwelijke studenten lijken meer last van stress te hebben dan mannelijke studenten. De situatie waar studenten nu in zitten - thuis zijn, online onderwijs, weinig tot geen sociaal contact en fysieke afstand tot peers - sluit niet aan bij hun levensfase, waarin identiteitsontwikkeling centraal staat en (fysiek) contact met leeftijdsgenoten cruciaal is (Erikson,1963). Dit heeft invloed op hun persoonlijke ontwikkeling.

Coronacrisis werkt als een vergrootglas
Motivatieproblemen, stress en lage actieve betrokkenheid spelen al langer een rol in het onderwijs, maar lijken door deze crisis te worden uitvergroot. Bij studenten die al een matige binding hadden met de opleiding, is die binding nu helemaal verdwenen. Studenten met stress over de opleiding ervaren

deze stress nu sterker. Er was al een grote groep studenten met mentale problemen (Dopmeijer, 2020); deze groep is groter geworden.

Het belang van goed contact tussen docent en student lijkt toe te nemen als buffer tegen verminderde betrokkenheid. Studenten die voor de crisis al een goede band hadden met hun docenten, geven aan zich meer betrokken bij de opleiding te voelen, dan studenten die dit niet ervaren. Ook het belang van de juiste informatie is toegenomen, omdat er minder mogelijkheden zijn om even bij de docent aan te kloppen. Onduidelijke- of ontbrekende informatie wordt door de studenten - in deze tijd - als een van de grootste bronnen van stress genoemd.

Studenten die voor de crisis hun al een goed netwerk en een duidelijke structuur hadden, geven aan dat ze het onderwijs wel saaier vinden, maar lijken verder tegen relatief weinig obstakels aan te lopen. Deze studenten weten wie ze moeten benaderen en ze hadden al overzicht over hun studie. Ze zijn in staat om flexibel met de situatie om te gaan.

Tot slot is er een kleine groep studenten die ook voordelen ziet van de situatie: geen reistijd, geen sociale druk en weinig afleiding. Hierdoor kunnen ze zich beter op hun studie focussen.

9. Discussie

De ene student is de andere niet
Hoewel alle studenten te maken hebben met de veranderingen die de coronamaatregelen met zich meebrengen, reageren niet alle studenten er hetzelfde op. Zo kwam uit de interviews naar voren dat vrouwelijke studenten vaker aangeven stress te ervaren dan mannelijke studenten als gevolg van de coronamaatregelen. In hoeverre de gevolgde opleiding hier nog een rol bij speelt is onbekend, maar dit sluit wel aan bij de bevindingen uit een vragenlijststudie uitgevoerd in mei 2020, afgenomen onder 2835 Inholland studenten (Kappe, Knuiman & Woelders, 2020). Vrouwelijke studenten geven in deze studie aan meer stress te ervaren dan mannelijke studenten.

Welke studenten blijven buiten beeld?
De meeste studenten die aan dit onderzoek hebben meegedaan zien zichzelf in vergelijking met hun medestudenten als betrokken bij hun opleiding. Ze hebben vaak extra taken voor de hogeschool, zijn klassenvertegenwoordiger, student-assistent, of actief voor een studievereniging. Deze studenten geven ook aan dat ze sommige klasgenoten al heel lang niet meer bij de lessen hebben gezien en dat enkele klasgenoten zelfs helemaal buiten beeld zijn. Dit onderzoek lijkt te bevestigen dat binding met de opleiding een positief effect heeft; dit is interessant voor vervolgonderzoek. Er kunnen echter geen uitspraken worden gedaan over hoe het met de studenten gaat die volledig buiten beeld zijn.

Niet alle online interactiebeperkingen kunnen worden opgelost
Hoewel er meerdere alternatieven succesvol worden toegepast voor interactie en samenwerken, zijn de verwachtingen te hooggespannen wanneer ervan uitgegaan wordt dat online onderwijs fysiek onderwijs volledig kan vervangen. Het stimuleren van informeel sociaal leren moet prioriteit krijgen binnen online omgevingen, maar het managen van de verwachtingen met betrekking tot de voor- en nadelen van online interactie zijn zowel voor de docent als de student van belang.

Te veel autonomie?
Deze coronacrisis zorgt voor nieuwe vragen over het belang van autonomie en de behoefte van de student hieraan. Bekeken vanuit de zelfdeterminatietheorie van Ryan en Deci (1985; 2000), en de drie basisbehoeften verbondenheid, competentie en autonomie, valt op dat in deze crisis niet aan de behoefte van verbondenheid kan worden voldaan. Met autonomie is echter iets bijzonders aan de hand, want er lijkt juist een groter beroep op autonomie te worden gedaan dan in de tijd voor de coronacrisis. Crow en Murray (2020) bevestigen dat dit kenmerkend is voor onderwijs in online omgevingen: er wordt hierbij doorgaans een groter beroep gedaan op de eigen verantwoordelijkheid van studenten.

Mogelijk dat nu - door het wegvallen van structuur - een te groot beroep wordt gedaan op de autonomie van studenten. Het wordt in ieder geval door veel studenten benoemd als een obstakel waar ze tegenaan lopen. Dat betekent ook dat de behoefte aan autonomie van belang is, maar dat een juiste balans tussen autonomie en vooraf aangebrachte structuur essentieel is om tot studeren te

komen. Te weinig autonomie is onwenselijk, maar te veel blijkbaar ook. Ook heeft de mate van stress die in deze tijd ervaren wordt hier mogelijk nog invloed op. In dat geval kan verwacht worden dat autonomie vooral positief wordt ervaren wanneer de student weinig stress heeft. Zowel de ideale mate van autonomie als de toevoeging van een welzijnscomponent binnen het model van Ryan en Deci (1985; 2000) zijn interessant voor vervolgonderzoek.

Selectie van respondenten
De studenten die voor dit onderzoek zijn bevraagd, waren 'in beeld' bij de onderzoekers, waardoor snel en gemakkelijk contact kon worden gelegd. De meeste studenten die wilden participeren in dit onderzoek zien zichzelf veelal als betrokken en gemotiveerd, hebben vaak extra taken als klassenvertegenwoordiger, en komen naar de lessen. Dat heeft mogelijk de uitkomsten van dit onderzoek beïnvloed. Tijdens de interviews hebben zij hun eigen ervaringen gedeeld maar ze zijn ook ingegaan op wat ze zien bij minder betrokken studenten. Het is voor vervolgonderzoek interessant om ook de ervaringen van de minder betrokken studenten erbij te betrekken.

10. Aanbevelingen

De aanbevelingen hieronder zijn gebaseerd op de data uit de volledige interviews. Naast deze aanbevelingen is er in december 2020 een infographic (zie bijlage 3) gemaakt die gebaseerd is op de tips die de studenten zelf hebben gegeven tijdens de interviews.

Betrokkenheid

Interactie in een sociaal veilige context
Zet in op samenwerking in kleine groepen en laat studenten niet te vaak van groep wisselen. Zorg dat camera en microfoon aan staan tijdens de lessen, of maak hier in ieder geval goede afspraken over met elkaar. Maak het bespreekbaar als studenten aangeven zich hier niet prettig bij te voelen. Waarborg heel actief een sociaal veilige context waarin studenten zich vrij voelen ervaringen en gevoelens te uiten en hulp te zoeken als die nodig blijkt.

Activerend onderwijs
Actieve participatie van de studenten heeft tijdens online lessen meer aandacht nodig dan tijdens een fysieke les. Maak gebruik van spelletjes of tools zoals Padlet, om elkaar en de namen te leren kennen.

Help studenten om met elkaar in verbinding te komen
Organiseer als opleiding momenten voor informeel contact tussen studenten onderling, denk aan gezamenlijke online koffiepauzes of borrels.

Dagopening en -sluiting
Wellicht is dagelijks te intensief, maar een weekopening en -sluiting is een alternatief voor het dagelijkse fysieke contact op de hogeschool. Dit kan zowel afwisselend met de gehele groep als met kleine groepjes. Betrek de studenten ook bij de invulling van deze momenten.

Deel als docent ook iets persoonlijks
Denk bijvoorbeeld aan foto's van leuke vakantiebestemmingen, of gerechten, muziek, goede series op Netflix. Of iets over eigen ervaringen met het geven van online onderwijs.

Studentparticipatie
Maak gebruik van de expertise en ervaringen van de studenten. Op deze manier worden studenten betrokken bij de opleiding en krijgt de opleiding input van ideeën en ervaringen van studenten.

Welzijn

Persoonlijke aandacht
Controleer regelmatig hoe het met de studenten gaat, bij voorkeur één-op-één of in kleine groepen. Het is van belang dat docenten of begeleiders hierbij een proactieve rol aannemen.

Houd kwetsbare studenten in de gaten
Neem contact op met studenten die zich een tijdje niet hebben laten zien bij de lessen en hou kwetsbare groepen extra in de gaten. Verwijs indien nodig door naar een decaan.

Zorg - waar mogelijk - voor fysieke ontmoetingen
Kijk goed naar wat wel mogelijk is en bied studenten die niet thuis kunnen studeren de ruimte om toch het gebouw te kunnen betreden.

Studievoortgang

Wees voorbereid op afgebroken stages en afstudeeropdrachten
Help studenten van wie de stage- of afstudeeropdracht plotseling wordt afgebroken en bied op korte termijn alternatieven aan. Binnen de hogeschool zelf zijn soms ook mogelijkheden tot het vormgeven van nieuwe opdrachten.

Structuur
Bied studenten extra structuur aan door het geven van overzicht. Werk met duidelijke deadlines en help studenten met het maken van een planning en prioriteiten stellen. Wees ook alert op studenten die hier uit zichzelf sowieso al meer moeite mee hebben. Verwijs deze studenten - bijvoorbeeld - door naar een Student Succes Centrum, voor extra ondersteuning van studentbuddy's.

Duidelijke communicatie
Zorg voor duidelijke, compacte informatie. Onderdeel hiervan is ook dat de studenten goed weten bij wie of waar ze moeten aankloppen als ze problemen hebben of vastlopen.

Zie de coronatijd als vergrootglas
Het is van belang ervan bewust te zijn dat bestaande problemen die invloed kunnen hebben op de studievoortgang momenteel worden uitvergroot en dus ook nog steeds aandacht verdienen na de coronatijd.

11. Referenties

Crow, J. & Murray, J. (2020). Online Distance Learning in Biomedical Sciences: Community, Belonging and Presence. In Rea, P.M. (Reds.), *Biomedical Visualisation*. Vol. 8 Springer International Publishing.

Dopmeijer, J.M. (2020). *Running on empty. The impact of challenging student life on wellbeing and academic performance*. Academisch proefschrift. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Dopmeijer, J.M. (2021). *Sense of belonging als fundament voor community-vorming in een blended leeromgeving*. Essay NRO. Geraadpleegd via: https://www.nro.nl/sites/nro/files/media-files/thema_2_-_dopmeijer_de_jong_weissman-ms2.pdf.

Elbay, R.Y., Kurtulmuş, A., Arpacıoglu, S., & Karadere, E. (2020). Depression, anxiety, stress levels of physicians and associated factors in Covid-19 pandemics. *Psychiatry Research*, 290, 113130. https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113130

Erikson, E. H. (1963). *Youth: Change and challenge*. New York: Basic books.

Geels, Z.E., Herbold, J.A., Van den Heuvel, S.C.J, Janse, M.A., De Jongh, M.M., Van Schoorl, D., & Vellenga, C.B.L.A. (2021). *Lieve Mark. Onderzoek naar welzijn, behoeftes en meningen van studenten tijdens de coronapandemie.* Studenten onderzoeken samen. Geraadpleegd via: https://thuisbesmet.nl/media/lieve-mark-rapport.pdf

Hadioui, el, Illias, Marieke Slootman, Zozo el-Akabawy, Anne Lisa Mudde en Sofie Schouwenburg (2019). *Switchen en Klimmen.* Alkmaar: Van Gennep.

Jackson, P., Cashmore, A., & Scott, J. (2010). *Sense of belonging: Background literature*. Geraadpleegd via: https://www2.le.ac.uk/offices/ssds/projects/student retentionproject/dissemination/papers-andpublications/Sense%20of%20Belonging%20Lit%20Review.docx.

Jong, de, Machteld. (2018). *Verschillen verbinden. Waarom aandacht voor diversiteitvraagstukken zo belangrijk is.* Diemen: Hogeschool Inholland.

Jong, de, Machteld en Huub Nelis (2018). *Help. Onze school is gekleurd. De toekomst van Nederland begint in het onderwijs.* Amsterdam: Nijgh en Van Ditmar.

Kappe, F.R., De Jong, M., Smeets, M., Hermes, J., Van den Berg, I, Walraven, G, Adrichem, L., Sterker, D., & Meijer, J. (2020). *Studenten Inholland in Covid-19 tijd: contact, structuur en informatie*. Haarlem: Hogeschool Inholland.

Kappe, F.R., Knuiman, C., & Woelders, C.S. (2020). *Het studentenleven in coronatijd*. Haarlem: Hogeschool Inholland.

Kappe, F.R. (2021). *Zonder relatie, geen prestatie: over het belang van verbondenheid*. Essay NRO. Geraadpleegd via: https://www.nro.nl/sites/nro/files/media-files/thema_2_-_rutger_kappe.pdf.

Mortelmans, D. (2007). *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden*. Leuven: Uitgeverij Acco.

Ryan, R.M., & Deci, E.L. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum.

Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist,* 55(1), 68-78.

Tinto, V. (2012). *Completing college: rethinking institutional action*. Chicago: University of Chicago Press.

Wolfensberger, M. (2021). *De kracht van ontmoeting: communityvorming in het hoger onderwijs, tijdens en na de coronapandemie*. Essay NRO. Geraadpleegd via: https://www.nro.nl/sites/nro/files/media-files/Thema2MarcaWolfensberger2.pdf.

Zimmerman, B.J., Bonner, S., & Kovach, R. (1996). *Developing self-regulated learners: Beyond achievement to self-efficacy.* Washington, DC: American Psychological Association.

Zimmerman, B.J. (2002). Becoming a Self-Regulated Learner: An Overview. *Theory Into Practice,* 41(2), 64-70.

Bijlage 1: interviewprotocol

Topics interviews kwalitatieve studie najaar 2020

Inschatting qua tijd: 45 minuten

Achtergrondinformatie

- Opleiding
- Studiejaar
- Leeftijd
- Thuissituatie/achtergrond
- Eerste in het gezin die studeert in het hoger onderwijs: ja/nee
- Bijbaan

Studiesucces

- Hoe gaat het met je studie?
- Hoe is de studie op dit moment ingericht: online vs offline lessen
- Wat gaat goed (lessen/projecten/studenten/docenten)?
- Wat kan beter? Heb je tips?
- Wat zijn momenteel de grootste uitdagingen als je kijkt naar je studie?
- Heb je vertraging opgelopen (of verwacht je vertraging op te lopen)?
  - Zo ja, waardoor? Weet je hoe je dat gaan inhalen? Wat of wie heb je daarbij nodig?
  - Zo nee, hoe heb je dat voorkomen? Heb je tips voor anderen?

Betrokkenheid student

- Hoe betrokken ben jij bij de opleiding?
  - Is jouw betrokkenheid veranderd sinds corona?
  - Zo ja, wat is er veranderd?
- Wie of wat heeft een positieve invloed op hoe betrokken jij bent?
  - Doet de opleiding iets wat jouw betrokkenheid positief beïnvloedt? Zo ja, wat?
  - Doe jij zelf iets wat jouw betrokkenheid positief beïnvloedt? Zo ja, wat?
- Wie of wat heeft een negatieve invloed op hoe betrokken jij bent?
  - Doet de opleiding iets wat jouw betrokkenheid negatief beïnvloedt? Zo ja, wat?
  - Doe jij zelf iets wat jouw betrokkenheid negatief beïnvloedt? Zo ja, wat?
  - In hoeverre is dat anders van wat je nodig had voordat corona er was?
- Hoe betrokken zijn jouw medestudenten (volgens jou)?
  - Waar merk je dat aan?

Tips

- Wat heb je in deze situatie (met corona en veel online onderwijs) nodig om meer betrokken te raken?
- Wat zou er gedaan kunnen worden om de betrokkenheid van studenten te versterken?
  - Wat zou de hogeschool of de opleiding kunnen doen?
  - Wat zou je zelf kunnen doen?
  - Wat zouden je medestudenten kunnen doen?

Welzijn

- Contact
  - Met medestudenten
  - Met docenten
- Stress
  - In hoeverre heb je last van stress?
  - Mocht er sprake zijn van stress: wat geeft de meeste stress?
  - Hoe ga je hiermee om?
- Energie/bevlogenheid
  - Hoeveel energie heb je op het moment?
  - Wat geeft energie? Wat kost energie?
- In hoeverre ervaar je prestatiedruk?
  - Vanuit jezelf

- Vanuit de opleiding
- Vanuit de omgeving
- Hoe gaat het met je gezondheid?
- Heb je nog tips om de gezondheid (welzijn) van studenten te verbeteren?

Studenttevredenheid

1. Geef je opleiding een rapportcijfer (1-10) voor nu, voor de periode april-zomer, en de periode voor corona.
2. Geef een rapportcijfer voor de volgende facetten:
    a. Inhoud
    b. Docenten
    c. Begeleiding (denk aan slb)

- Verwachtingen voor de toekomst: ideale situatie schetsen

**Vragen of ze mee willen doen aan studentportret met foto.*

Bijlage 2: respondentkenmerken

	man/vrouw	opleiding	locatie	jaar	migratieachtergrond
	Domein: Techniek, Ontwerpen en Informatica				
1	man	Business IT & Management	Diemen	4	ja
2	man	Business IT & Management	Diemen	4	ja
3	man	Technische Bedrijfskunde	Alkmaar	4	nee
4	man	Technische Bedrijfskunde	Alkmaar	4	nee
5	man	Technische Bedrijfskunde	Alkmaar	3	nee
6	man	Business IT & Management	Diemen	3	ja
7	man	Business IT & Management	Diemen	2	nee
8	vrouw	Business IT & Management	Alkmaar	3	nee
9	man	Mathematical Engineering	Diemen	3	nee
10	man	Business IT & Management	Alkmaar	4	nee
11	man	Bouwmanagement	Haarlem	2	nee
12	man	Business IT & Management	Alkmaar	3	nee
13	man	Business IT & Management	Alkmaar	3	nee
14	man	Business IT & Management	Diemen	4	ja
	Domein: Business, Finance, Law				
15	vrouw	Business Studies	Diemen	3	ja
16	vrouw	Business Studies	Diemen	1	nee
17	man	Business Studies	Diemen	1	ja
18	man	Business Studies	Diemen	6	ja
19	man	Finance	Diemen	3	ja
20	vrouw	Business Studies	Diemen	1	ja
21	vrouw	Business Studies	Diemen	4	ja
22	man	Business Studies	Diemen	1	nee
23	man	Finance	Diemen	3	nee
	Domein: Onderwijs & Innovatie				
24	vrouw	Pabo VT	Alkmaar	2	nee
25	vrouw	Pabo VT	Alkmaar	2	nee
26	vrouw	Pabo VT	Alkmaar	2	ja
	Domein: Creative Business				
27	vrouw	Leisure Management	Diemen	2	nee
28	vrouw	Tourism Management	Diemen	3	ja
29	vrouw	Communicatie	Den Haag	5	nee
	Domein Gezondheid, Sport en Welzijn				
30	vrouw	Social Work	Alkmaar	3	nee
31	vrouw	Social Work	Alkmaar	4	nee
32	vrouw	Social Work	Alkmaar	4	nee
33	man	Social Work	Alkmaar	4	nee
34	vrouw	Social Work	Alkmaar	3	nee
35	vrouw	Social Work	Alkmaar	4	nee
36	vrouw	Social Work	Alkmaar	4	nee
37	vrouw	Social Work	Den Haag	3	ja
38	man	Social Work	Den Haag	3	ja

	Internationale studenten				
39	man	Mathematical Engineering	Diemen	2	internationaal
40	man	Mathematical Engineering	Diemen	2	internationaal
41	vrouw	Mathematical Engineering	Diemen	3	internationaal
42	man	Mathematical Engineering	Diemen	5	internationaal
43	man	Business Innovation	Diemen	4	internationaal
44	vrouw	Business Innovation	Diemen	3	internationaal
45	man	IT	Haarlem	2	internationaal
46	vrouw	Business Innovation	Diemen	2	internationaal
47	vrouw	Business Innovation	Diemen	4	internationaal
48	vrouw	Business Innovation	Diemen	1	internationaal
49	vrouw	Business Innovation	Diemen	4	internationaal
50	man	IT	Haarlem	2	internationaal

Bijlage 3: infographic

Studeren in coronatijd: doe het samen

De hogeschool lectoraten Studiesucces en Diversiteit voeren momenteel een langdurige kwalitatieve studie uit naar studenten en hun ervaringen met het (online) hoger onderwijs. De studie richt zich op vraagstukken rondom sociale en academische binding, motivatie, studentenwelzijn en gelijke kansen. In juni 2020 (volledig online onderwijs) zijn 60 studenten geïnterviewd en in november 2020 (grotendeels online onderwijs) zijn wederom 50 studenten van diverse opleidingen geïnterviewd. In deze infographic delen we de eerste resultaten van deze laatste studie.

Studenten missen de gezelligheid en structuur van school. Ze hebben behoefte aan contact en vinden het lastig om gemotiveerd te blijven. Thuis studeren vraagt veel energie en zelfdiscipline. Studenten zijn thuis sneller afgeleid en hebben meer moeite met hun concentratie. De voorlopige resultaten lijken de aanname te bevestigen dat samen studeren motiveert. Naast ervaringen is ook gevraagd naar tips om het welzijn en de betrokkenheid van studenten te vergroten. Deze tips hebben we geclusterd in vier thema's.

Verbondenheid

"Praten met andere mensen. Dat helpt heel goed. En niet per se voor een oplossing, maar gewoon om je hart te luchten."

Studenten
- Houd contact met elkaar en spreek ook offline af als dat kan
- Werk online samen; zoek een studiemaatje
- Praat met elkaar en deel je zorgen

Docenten
- Help studenten om elkaar te leren kennen
- Benader studenten actief, maak tijd voor een praatje en vraag hoe het gaat
- Steek studenten een hart onder de riem; erken dat sommige dingen nu lastiger gaan
- Stimuleer studenten om samen te werken

Opleiding
- Zorg voor één op één contact met studenten om te vragen hoe het gaat
- Vorm niet steeds nieuwe klassen; elkaar online leren kennen is moeilijker

Activerend onderwijs

"Vraag meer hulp van studenten. Ook voor ideeën en creatieve oplossingen."

"Docenten moeten online meer vragen stellen zodat studenten wakker blijven."

Studenten
- Doe mee met alle lessen
- Zet je camera aan bij het online onderwijs

Docenten
- Zorg voor voldoende interactie
- Betrek de studenten actief bij de les
- Betrek studenten bij het vormgeven van de lessen
- Geef studenten deadlines, zodat ze bezig blijven

Opleiding
- Maak de groepen kleiner
- Minder online lessen achter elkaar plannen
- Betrek studenten meer bij de organisatie van het onderwijs
- Evalueer
- Bied studenten die niet thuis kunnen studeren fysiek de ruimte om dit op school te kunnen doen

Dagritme en structuur

"Plan voor jezelf en vind voor jezelf een geluks-momentje in de dag zeg ik altijd. En voor mij is dat bijvoorbeeld als ik 's avonds naar bed ga, dat ik gewoon lekker mijn make-up eraf haal. Ik heb dan een beetje een routine. En dat vind ik heel erg fijn, om dat dan even te doen om tot rust te komen."

Studenten
- Creëer een echte werkplek (ga niet op bed zitten)
- Breng structuur aan in de dag en maak een planning
- Neem regelmatig pauze

Docenten
- Help studenten die moeite hebben met het aanbrengen van structuur

Opleiding
- Stel prioriteiten. Kijk naar welke vakken echt belangrijk zijn en stel deze lessen centraal.

Studentenwelzijn

"Ik ga wandelen of joggen. Ik woon zelf aan de overkant van het Zuiderpark. Ik vind het altijd fijn met natuur. Praten met mezelf kan je zeggen."

Studenten
- Beweeg, sport en mediteer
- Doe leuke dingen; ontspan (plan dit ook in!)

Opleiding en docenten
- Plan ook leuke online activiteiten in voor de studenten, bijvoorbeeld koffie/lunch/borrels

Tot slot

De meeste studenten waren blij met de (deels) fysieke lessen, vooral omdat de interactie binnen een online omgeving niet van dezelfde kwaliteit is als die binnen een fysieke lesomgeving. De volledige resultaten van dit onderzoek verwachten we begin januari te kunnen publiceren.

"En vanuit school is wel gewoon fijn, vanuit de docent eigenlijk, als ze inderdaad gewoon echt naar je luisteren. En als ze gewoon de tijd nemen om te vragen hoe het met je is. Of echt een beetje dat stukje betrokkenheid."

Linda Adrichem, Jacqueline Meijer, Rutger Kappe
Machteld de Jong, Sjaak Toonen

Lectoraat Studiesucces, domein Onderwijs & Innovatie
Lectoraat Diversiteit, domein Onderwijs & Innovatie

hogeschool holland

2020 BY NC SA